

SUUNNITELMA OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ SIILIJÄRVEN PERUSKOULUISSA

Tässä suunnitelmassa kuvataan Opetushallituksen ohjeistuksen mukaisesti väkivallan, aggressiivisen käyttäytymisen, kiusaamisen ja häirinnän ehkäiseminen sekä niihin puuttuminen, asian käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla sekä oppilaan yksilöllinen tuki, yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa sekä yhteistyö viranomaisten kanssa, suunnitelmasta tiedottaminen ja perehdyttäminen siihen, suunnitelman päivittäminen, toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi. Suunnitelmassa on hyödynnetty Mannerheimin Lastensuojeluliiton käsitteiden määrittelyjä.

Väkivallan, kiusaamisen ja erilaisen häirinnän ehkäisy on tärkeä osa koulujen yhteisöllistä oppilashuoltotyötä. Tällä työllä voimme vaikuttaa oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä koko kouluyhteisön ilmapiiriin. Perusopetuslain 29§:n mukaan jokaisella koululaisella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

”Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteuttamista”.

Mitä väkivalta ja aggressiivisuus ovat?

Kaikki toiminta, mikä rikkoo ihmisen oikeutta fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen, on väkivaltaa. Aggressiivisuudella tarkoitetaan käytöstä, jolla tuotetaan toiselle harmia ja jossa toisen tunteista ei välitetä. Aggressiivisuutta esiintyy sekä suorana väkivaltana että epäsuoremmassa muodossa alistamisena, mitätöimisenä ja huomioimatta jättämisenä.

Mitä kiusaaminen on?

Kiusaaminen voidaan ymmärtää monella tavalla ja ilmiöstä on olemassa erilaisia määritelmiä. Yleisesti koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu yhden tai useamman muun oppilaan toistuvan loukkaamisen, vahingoittamisen ja/tai syrjimisen kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Kiusaaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä, haukkumista ja pilkkaamista, yksin jättämistä, ilkeitä puheita takanapäin tai mitä tahansa sellaista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista. Se merkitsee usein myös uhrin eristämistä luokan, ryhmän tai virtuaaliryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten ja yhtä voimakkaiden nahistelua, vaan kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön suhteessa kiusajaan.

Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä, eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas.

Kiusaamista on vaikea määritellä ja mitata, koska siinä on toiminnan lisäksi kyse asenteista; kuinka kiusattu itse asennoituu kiusaamiseensa ja kuinka muut yhteisön jäsenet suhtautuvat kiusattuun. Yhtenä lähtökohdana kiusaamisen määrittelyissä voidaan pitää kiusaamisen kohteeksi joutuneen omia kokemuksia. Jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei

kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi koulussa. Koulussa kiusaamisen määritelmää tarvitaan siksi, että kiusaamiseen voidaan puuttua systemaattisesti ja riittävän varhain.

Kiusaamisen määritelmästä olisi hyvä käydä keskustelua myös oppilaiden ja vanhempien kanssa. Huomiota tulisi erityisesti kiinnittää oppilaiden ja aikuisten erilaisiin käsityksiin siitä, mitä he pitävät kiusaamisena ja mitä eivät. Opettajilla, oppilailla ja vanhemmilla voi olla erilaiset määritelmät kiusaamisesta, mikä ohjaa heidän toimintaansa käytännön elämässä. (MLL)

Mitä häirintä on?

Häirinnällä tarkoitetaan toisen tai toisten arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Sukupuolista häirintää on ei-toivottu huomio, joka liittyy sukupuoleen, esimerkiksi halventava tai alentava puhe toisen sukupuolesta, sukupuoleen liittyvä kiusaaminen, teot, jotka saavat tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi.

Seksuaalista häirintää on muun muassa vihjailu ja seksuaalisesti värittyneet vitsit, vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat puheet ja kysymykset. Ehdottelu, vaatiminen ja fyysinen koskeminen sekä raiskaus tai sen yritys ovat seksuaalista häirintää. Häirintää voi tapahtua myös puhelimen ja netin välityksellä. Sukupuolinen huomio muuttuu häirinnäksi silloin kun sitä jatketaan, vaikka huomion kohde ilmaisisi sen olevan epämiellyttävää.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäiseminen

Väkivaltatilanteiden syntymistä ehkäistään riittävällä valvonnalla ja puuttumisella. Väkivaltaa ja aggressiivista käyttäytymistä ehkäistään harjoittelemalla tunne- ja vuorovaikutustaitoja, noudattamalla peleissä ja leikeissä sovittuja sääntöjä sekä suunnitelmallisilla rangaistuskäytännöillä.

Perustan kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiselle luovat vuorovaikutus- ja ryhmässä toimimisen taidot, erilaisuuden hyväksyminen, empatiakyky, suvaitsevaisuus ja toisen ihmisen kunnioittaminen. Kaikkien koulussa työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti.

Kouluissa on yhteisöllinen toimintakulttuuri, johon kuuluvat mm. koulun järjestyssäännöt, yhteiset/luokkakohtaiset sopimukset sekä niiden noudattaminen ja niistä tiedottaminen. Lisäksi kouluissa on käytössä oppilaskuntatoimintaa sekä kummi- ja tukioppilastoimintaa. Luokkatasolla korostuu opettajan oppilastuntemus ja tämän kautta yksittäisen oppilaan kokemus kuulluksi, nähdyksi ja tunnistetuksi tulemisesta. Lisäksi ennakointi ja suunnitelmallisuus auttavat ehkäisemään ongelmatilanteiden syntymistä. Näillä keinoilla turvataan oppilaiden hyvinvointia sekä ehkäistään kiusaamista ja häirintää.

Vuorovaikutus- sekä ryhmässä toimimisen taitojen harjoitteluun on olemassa erilaisia materiaaleja, joita opettaja voi hyödyntää työssään luokkansa kanssa. Näissä materiaaleissa on usein valmiiksi mietitty se, miten erilaisuuden hyväksymistä, empatiaa, suvaitsevaisuutta, toisen ihmisen kunnioittamista tai vaikka tunnetaitoja opitaan. Esimerkkejä erilaisista materiaaleista on lopussa.

Luokkien ryhmäytymiseen voi tarvittaessa hakea lisätukea tai vinkkejä kunnan nuorisotyöstä ja erilaisiin luokkien sisäisiin haasteisiin voi tarvittaessa hakea lisätukea koulun oppilashuoltotyöstä.

Väkivaltaan, kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

Väkivaltainen ja aggressiivinen käyttäytyminen on kiellettyä ja siihen puututaan henkilökunnan toimesta. Tarvittaessa asian käsittelyyn kutsutaan mukaan muita toimijoita, kuten poliisi, sosiaalityö ja terveydenhuolto. Väkivaltatilanteiden hallinnassa huomioidaan asiaan liittyvät opetusalan lainsäädännön ehdot. Vakaviin väkivaltatilanteisiin kutsutaan aina poliisi.

Koulussa puututaan kaikkeen epäasialliseen käyttäytymiseen ja kielenkäyttöön. Lisäksi oppilaita rohkaistaan kertomaan epäkohdista koulun henkilökunnalle ja huoltajille – koulun henkilökunta neuvoo ja ohjaa erilaisten taitojen harjoittelussa, kuten puheeksiottamisen taidot. Kun koululle tulee tieto tai epäily kiusaamisesta tai häirinnästä, tiedon saanut aikuinen selvittää tilannetta tilanteen vaatimalla tavalla niin, että oppilaat saavat kuulluksi tulemisen kokemuksen.

- Mikäli kyseessä on yksittäinen tilanne, tilanteen havainnut aikuinen keskustelee ja selvittää tilanteen yhdessä osallisten kanssa.
- Mikäli kyseessä on yksittäinen ja pieni asia, jonka oppilaat voivat ratkaista itse, ohjataan oppilaita löytämään ratkaisu keskenään, Verso-toiminnan kautta tai tilanne selvitetään aikuisen tuella.
- Mikäli kyseessä on epäasiallinen käytös tai häirintä, voi koulun aikuinen järjestää asiasta kasvatust keskustelun.
- Mikäli kyseessä on toistuva kiusaaminen tai häirintä, asiasta tiedon saanut aikuinen vie asian koulussa sovittujen käytänteiden mukaisesti eteenpäin. Näitä käytäntöjä ovat mm. KiVa / Resto - tiimin toiminta, koulussa nimetyt kiusaamisasioiden selvittelijät tai kyseisen oppilaan oma opettaja tarvittaessa yhdessä muun koulun henkilöstön kanssa.

Kiusaamisen selvittäminen etenee siten, että kiusatun ja kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden kanssa keskustellaan ikätasoon sopivalla tavalla. Keskusteluissa kuullaan kaikkien osallisten kuvaus tapahtumista. Keskeistä keskusteluissa on ratkaisukeskeisyys. Kiusaamiseen osallistuneiden kanssa sovitaan siitä, miten toimintaa muutetaan, jotta kiusaaminen loppuu. Keskustelujen kulku sekä se mitä on sovittu, kirjataan ylös. Koulun aikuiset tiedottavat kaikkien osapuolten huoltajia käsiteltävänä olleesta asiasta ja järjestävät seurantakeskustelut eri osapuolten kanssa. Selvittelyssä käytetyt lomakkeet arkistoidaan.

Jos kiusaamisen selvittely hankaloituu, eikä tilannetta saada ratkeamaan, perustetaan tarpeen mukaan jokaiselle osalliselle oppilaskohtainen monialainen yksilökohtainen oppilashuoltoryhmä. Mikäli näistä toimista huolimatta kiusaamiskokemus vaikeuttaa oppilaan arkea ja koulunkäyntiä, voidaan oppilas ohjata yksilökohtaisen oppilashuollon palvelujen piiriin (mm. kuraattori- ja psykologipalvelut).

Tarpeen mukaan koulun aikuiset voivat kutsua asian selvittämiseen mukaan koulun ulkopuolisia tahoja esim. poliisin Ankkuri-ryhmä. Lisäksi koulun aikuiset voivat ohjata perheitä selvittelemään oppilaan asiaa vapaa-ajalla sekä hakemaan tukea selvittelyyn alueensa sovittelutoimistosta.

Seuranta, arviointi ja tiedottaminen

Jokaiselle lukuvuodella laaditaan suunnitelma ja aikataulu väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää ehkäisevien oppituntien toteuttamisesta ja suunnitelman toteutumista seurataan lukuvuosittain. Koulun tilannetta seurataan lukuvuosittain tehtävillä kyselyillä ja tarvittaessa tietyille oppilasryhmälle kohdennetuilla kyselyillä. Kouluterveydenhuolto seuraa kiusaamistilannetta säännöllisesti terveystarkastusten yhteydessä. Koulun yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä seuraa ja arvioi väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää luokkien ja koko koulun tasolla.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisystä ja niihin puuttumisesta tiedotetaan oppilaita, huoltajia ja henkilökuntaa lukuvuosittain. Lukuvuoden alussa henkilökunnan kanssa käydään läpi Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Tämä suunnitelma voidaan laittaa esille koulun nettisivuille, jonka kautta myös yhteistyökumppanit voivat tutustua suunnitelmaan.

Esimerkkejä materiaaleista vuorovaikutus- sekä ryhmässä toimimisen taitojen harjoitteluun:

- Suomen mielenterveysseuran Hyvää mieltä yhdessä, Käsikirja alakoululaisen mielenterveyden edistämiseen
- Uusitalo-Malmivaara, Lotta ja Vuorinen Kaisa; Huomaa hyvä, vahvuusvariksen bongausopas ja toimintakortit
- Jotain rajaa! –opetusaineisto alakouluihin (<https://mieli.fi/fi/pelit-ja-teht%C3%A4v%C3%A4t/jotain-rajaa-opetusaineisto-alakouluun>)
- THL:n Tunne- ja turvataitoja lapsille, tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali (alakoulu) (https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Anni Marin: Kiitos kaveruudelle (<https://www.kuopio.fi/documents/7369547/7488410/Kiitos+kaveruudelle+-k%C3%A4sikirja/24a71851-db63-4a38-bd76-45a864a8272d>)
- Anu Kokkonen: V***u sä oot lehmä! Tuntuuko tutulta? Taitavaa ja turvallista tunneosaamista perusopetukseen. (https://peda.net/mikkeli/perusopetus/ol/materiaalit/tjke/tp/tpnak:file/download/b3d8a940fe8ffbdaff846567f295947d86d2f2d2/Tunnekaivo_esite_VALMIS_LOW.pdf)
- KiVa-koulu materiaali
- Lions Quest –materiaalit
- Yhteispeli koulussa - opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen
- 5-9 –luokille: Työrauhaongelmissa yhteistyössä oppilashuoltoväen kanssa toteutettava Työrauha kaikille – Toimintamalli työrauhaongelmien vähentämiseksi (NMI)
- 1-5- luokille: Hintikka, Jaana: Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan- tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla.